

Povzetek ključnih ugotovitev

Vrednotenje učinkov razvoja podeželja (vključno s pristopom Leader)

FP 7 Project no. 213034

Funded by the 7th Framework Programme for Research and Technology Development
of the European Commission

Razvoj podeželja v Evropski uniji

Razvoj podeželja v EU: pojav “nove paradigme podeželja“

“Nova paradigma podeželja”¹ pomeni spremembo v namenih, ciljih, orodjih in dejavnikih, vključenih v politiko razvoja podeželja EU. Temelji na pojmu večnamenskosti podeželja, kjer imajo pri zagotavljanju njegove konkurenčnosti poleg kmetijstva pomembno vlogo tudi drugi sektorji in kjer medsektorske naložbe veljajo za ustrežnejše orodje kot zgolj kmetijske subvencije. Omenjena sprememba obenem pomeni tudi premik od *eksogenega* modela razvoja podeželja s poudarkom na intervencijah “od zunaj” k bolj *endogenemu* pristopu, ki temelji na opredelitvi razvoja podeželja kot procesa, ki zajema več ravni, dimenzij in dejavnikov, poganja pa se samodejno.

Drugi steber SKP: Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja – EAFRD

Drugi steber *skupne kmetijske politike* (SKP) predstavlja splošni okvir evropske politike razvoja podeželja, ki ga določa *Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja* (EAFRD). Ukrepi, ki jih države članice izvajajo preko programov razvoja podeželja (PRP), sledijo štirim osem EAFRD: prva, druga in tretja os so strateškega značaja, četrta os pa je metodološka. Ob pripravi novih PRP za obdobje 2007-2013 sta Komisija in Svet zavzela precej bolj strateški in ciljno-usmerjen pristop kot v prejšnjem obdobju.

Zaradi prehoda s štirih različnih finančnih okvirov na enoten sklad sta načrtovanje in izvedba sedaj preprostejša. Kljub temu so razvojni instrumenti v glavnem ostali nespremenjeni vse od 90. let prejšnjega stoletja, čeprav so sedaj postavljeni v novo, štiri-osno strukturo. Številne študije so sprožile vprašanja o morebitnem neskladju med nekaterimi ukrepi ter cilji in prednostnimi nalogami razvoja podeželja (npr. Dwyer et al., 2004², Shucksmith et al., 2006³).

Okvir skupnega spremljanja in vrednotenja – CMEF

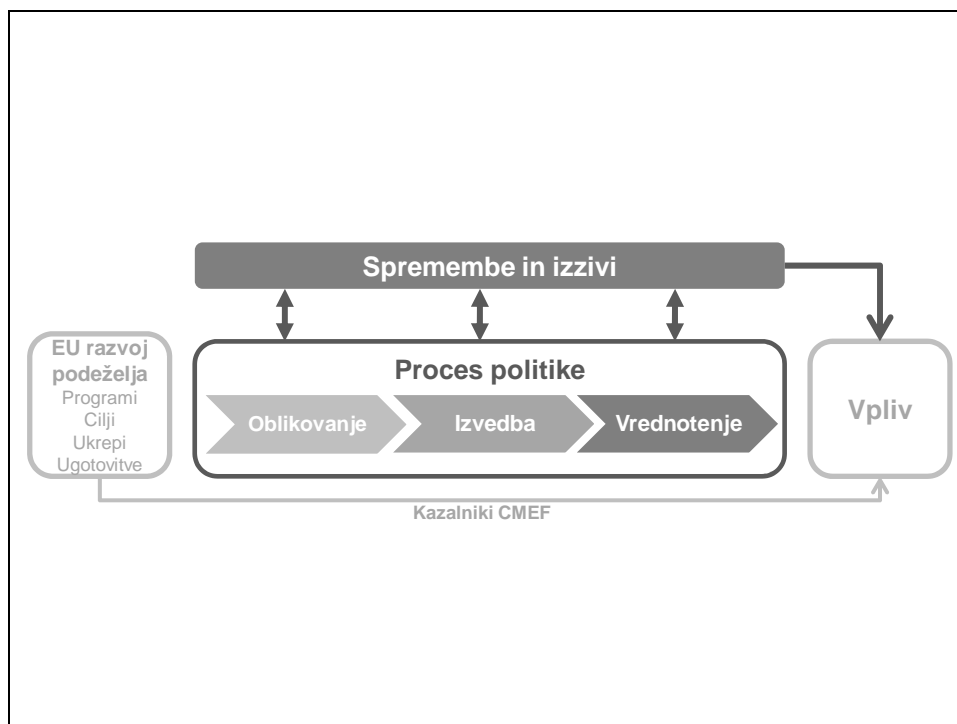
Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja (EAFRD) ima pomembno vlogo pri izdatkih na ravni EU. Snovalci politike v EU in državah članicah si zato želijo bolje razumeti učinke teh izdatkov na evropsko podeželje. S tem namenom je Evropska komisija oblikovala *Okvir skupnega spremljanja in vrednotenja* (CMEF) kot strateški in poenostavljen način ocenjevanja omenjenih učinkov. Uporabljeni pristop temelji na kazalnikih in odraža koncept linearne, na ukrepih temelječe intervencijske logike in hierarhijo ciljev. Kljub temu omenjeni pristop še vedno ne zajema v celoti pravega bistva delovanja programov razvoja podeželja, saj imajo različne stopnje procesa – oblikovanje, izvajanje in ocenjevanje politike – pomemben vpliv na učinke programa. V tem smislu lahko natančen pregled tega procesa prispeva dragocene informacije in pomaga pri zagotovitvi učinkovite in uspešne podpore evropskemu razvoju podeželja v prihodnje. Prav ta del ‘procesa’, ki ga imenujemo “*neraziskano jedro*”, pa je glavni poudarek naše raziskave.

---

¹ OECD (2006) *The New Rural Paradigm, Policies and Governance*, OECD Rural Policy Reviews, Pariz.

² J Dwyer, RW Slee, H Buller, D Baldock and V Swales (2004) *Helping Farmers Adapt – comparative report*. Študija Nacionalnega revizijskega urada (at <http://www.nao.gov.uk>).

³ M Shucksmith, Thompson, K. J. and Roberts, D., Eds (2005) *The CAP and the Regions – the territorial impact of the Common Agricultural Policy*. CABI publishing, Wallingford, UK.

“neraziskano jedro”

Vrednotenje učinkov razvoja podeželja (vklj. s pristopom Leader) – projekt RuDI

Utemeljitev projekta: obravnavanje ciklusa politike kot celote

Projekt RuDI sledi logiki, po kateri cikel politike razvoja podeželja obravnavamo kot celoto in se ob tem osredotočamo na strukture upravljanja, povezane z *oblikovanjem* (zasnova instrumentov in načinov dela), *izvajanjem* (načini posredovanja in nadzora) in *vrednotenjem* (časovna razporeditev, postopki itd.). Namen študije je razložiti vplive politike razvoja podeželja na nacionalni in regionalni ravni v okviru programskega obdobja 2007 – 2013. RuDI presega okvir vrednotenja (CMEF), ki ga zagotavlja EU, in ponuja obsežno in poglobljeno analizo učinkov politike razvoja podeželja, vključno s pregledom ključnih institucionalnih, družbenih in izobrazbenih postopkov in priložnosti. Vse to na podlagi jasno izraženih ciljev in prednostnih nalog, opredeljenih v uredbi EAFRD in strateških smernicah EU, ter njihove skladnosti s širšimi pojmi in izkušnjami učinkovitega razvoja podeželja.

S pripravo ažurnega povzetka ustreznih konceptualnih okvirov in teorij razvoja podeželja, ki različne prostorske, družbene in institucionalne ravni podeželskih struktur in procesov umeščajo v kontekst družbeno-gospodarskih sprememb znotraj EU ter v širši kontekst sprememb na globalni ravni, RuDI analizira prednosti in slabosti različnih vertikalnih in horizontalnih upravljalnih pristopov. Raziskava stremi h krepitvi našega razumevanja družbenih, institucionalnih in izobrazbenih učinkov različnih elementov politik razvoja podeželja ter k prepoznavanju dejavnikov, ki vodijo do neuspeha, prav tako pa tudi k učenju iz primerov najboljših praks.

Struktura projekta in uporabljena metodologija

Na splošno se uporablja multidisciplinarni, sistemski pristop, ki omogoča celovito oceno različnih procesov in dejavnikov, vključenih v kompleksni cikel evropske politike razvoja podeželja.

Projekt RuDI zajema enajst delovnih paketov (work packages - WP), pri čemer se **WP I do 9** nanašajo na osrednje raziskovalne dejavnosti, WP 10 zajema širjenje informacij in mrežno povezovanje, WP 11 pa dejavnosti vodenja in usklajevanja.

Projekt se odvija v treh zaporednih metodoloških fazah:

- analitični pregledi PRP v vseh 27 članicah EU, proučevanje prednostnih nalog in izdatkov, oblikovanje, izvajanje in vrednotenje politike razvoja podeželja v obdobju 2007–13 ter izkušnje s CMEF (**WPI do 6**);
- preizkušanje in razvoj konceptualnih okvirov za ocenjevanje vplivov s pomočjo 20 poglobljenih študij pristopov politike razvoja podeželja (**WP 7 in 8**);
- povzetek ugotovitev, analiza in oblikovanje zaključkov in priporočil (**WP 9**).

Projekt uporablja tako kvantitativne kot kvalitativne metodološke pristope na iterativen in trigonometričen način, s poudarkom na izkušnjah interesnih skupin z obravnavanimi politikami. Gre za kombinacijo teoretičnih raziskav (programskih dokumentov, znanstvene literature itd.), analize primarnih in sekundarnih statističnih podatkov ter intervjujev s glavnimi deležniki. Dodatne poglede na raziskavo so v sklopu delavnic in srečanj prispevali tudi strokovnjaki s področja razvoja podeželja in vrednotenja.

Oblikovanje boljše evropske in nacionalne politike za prihajajoče finančno obdobje

Ugotovitve

Raziskava je pokazala, da imajo na oblikovanje PRP v EU-27 še vedno največji **institucionalni vpliv** kmetijska ministrstva. Jasno pa je, da te institucije v mnogih primerih postajajo vse bolj odprte za vplive in strokovna priporočila z drugih področij, kot so okolje in širše podeželske ekonomije in družbe. Osebni odnosi med akterji so izredno pomembni in imajo lahko tako negativne kot pozitivne učinke na oblikovanje politike. Poleg tega so na spodbujanje ali zagotavljanje inovativnosti v oblikovanju politike podeželja v nekaterih državah članicah pomembno vplivale obsežne spremembe v upravljanju (npr. sodelovanje vplivnejših interesnih skupin v novih demokracijah; medsektorske skupine za usklajevanje; nova, večnamenska ministrstva ali agencije). Nekoliko manj ugodno pa je dejstvo, da obstoječi proces oblikovanja politike omogoča precej fiktivno združevanje različnih prizadevanj za PRP z uporabo oznake “razvoj podeželja” kot opravičila za legitimizacijo SKP kot celote.

Za nekatere programe je značilen pristop **‘ločenega oblikovanja za posamezno os’**, za druge pa bolj centraliziran, vseobsegajoč proces oblikovanja ali pa ozemeljsko bolj opredeljen, a vendar holistični pristop, po katerem podregije prevzemajo odgovornost za oblikovanje celotnega pristopa PRP za svoje ozemlje. Na podlagi ugotovitev raziskave sklepamo, da so lahko posledice pristopov, razdeljenih po oseh, tudi zamujene priložnosti za sinergijo, inovacije in seznanjanje s politiko zaradi pomanjkanja komunikacije med interesnimi skupinami in institucijami, zadolženimi za posamezno os. Po drugi strani pa je lahko enoten, centraliziran proces oblikovanja preveč ‘ekskluziven’ za najmočnejše interesne organizacije in/ali poteka pod prevlado organa upravljanja, v tem primeru pa vodi do neustreznega vključevanja interesnih skupin ali pomanjkanja priznanja celotnega spektra podeželskih potreb in priložnosti.

Ciljna usmerjenost in učinkovitost politike PRP ni le stvar instrumentalnih ali tehničnih meril; v prvi vrsti gre za prenos, priredbo in usmerjanje orodij PRP na odražanje lokalnih razmer in okolij (družbenih, kulturnih, v zvezi z drugimi politikami itd.), kar bi povečalo učinkovitost izdatkov za razvoj podeželja. Bolj ciljna usmerjenost posameznih instrumentov PRP, izboljšanje njihove odzivnosti na različne potrebe podeželja in obsežnejša prizadevanja za vključitev najpomembnejših skupin potencialnih prejemnikov se lahko aktivno omogočijo preko procesov usposabljanja, namenjenih več interesnim skupinam. V nasprotnem primeru se pojavi nevarnost, da bodo sredstva končala v rokah tistih, ki jih najmanj potrebujejo (kar pomeni več nepotrebnih izgub), ali da bodo prizadevanja usmerjena na tiste, ki bodo najmanj koristni za širše podeželsko gospodarstvo, družbo in okolje.

Vzorci izdatkov kažejo, da **ciljno usmerjenost izdatkov** tako med državami članicami kot regijami bolj pogojujejo zgodovinski vzorci kot ocena “potreb” in potencialov. “Zapuščina” preteklih obdobjev razvoja politike, zlasti ukrepov I. osi, je izrazito močna in še naprej vpliva na vzorce načrtovanih izdatkov v številnih programih. Širši cilji razvoja podeželja in teritorialni cilji, ki jih spodbujajo ukrepi 3. in 4. osi, pa so imeli pomembno vlogo v le nekaj državah članicah, predvsem državah oz. regijah z znatnimi gospodarskimi potrebami. Obstaja nekaj zanimivih primerov dodeljevanja sredstev na podlagi objektivnih meril, ki lahko

služijo kot izhodišče za učinkovitejši prispevek drugega stebra SKP k vse pomembnejšemu cilju teritorialne kohezije in perečim izzivom podnebni sprememb⁴. Vzorci izdatkov kažejo, da je podpora zagotavljanju javnih dobrin, zlasti a ne v celoti znotraj 2. osi, postala osrednji cilj v večini držav na severozahodu EU.

Težave pri vzpostavljanju ustreznega **teritorialnega pristopa** do razvoja podeželja so lahko (vsaj delno) posledica politične ekonomije v 'spornem prostoru' med akterji in institucijami, ki usmerjajo razvoj podeželja in regionalni razvoj. Obstaja vrsta mehanizmov za rešitev omenjene težave, od (na eni strani) nacionalnih strateških načrtov, katerih cilj je povezanost obeh politik, do (na drugem koncu) pozornega ločevanja, kjer je razvoj podeželja "nišna politika", tesno povezana s kmetijstvom. Raziskava je ugotovila, da mehanizmi, ki spodbujajo večjo povezanost, zagotavljajo tudi boljši potencial za okrepljeno izvajanje politike (študije iz Italije, Nemčije), tisti mehanizmi, kjer so PRP drugega stebra ločeni in strogo temeljijo na kmetijstvu, pa lahko dajo nenavadne rezultate, ki so v nasprotju s cilji razvoja podeželja oz. imajo nezadosten vpliv zaradi zgolj delnega upoštevanja razvojnih ovir (študije iz Anglije, Češke, Romunije). Vendar pa je na regionalni in lokalni ravni ter v smislu praktičnega izvajanja proces združevanja v številnih primerih najmanj "nezrel", usklajevanje med različnimi sferami politike pa obravnavano kot zgolj formalna naloga. Ta ugotovitev še posebej velja za nacionalno/regionalno raven, vendar je bil na lokalni ravni dosežen napredek. V nekaterih državah in regijah (zlasti tistih s konvergenčnim statusom na širokem/celotnem ozemlju) se je stanje po letu 2006 poslabšalo zaradi ločevanja programov EAFRD od programov ESRR in ESS.

Proces posvetovanja (z evropskimi in socialnimi partnerji ter v okviru programskega nadzornega odbora) je dragocen, kadar vključuje vse interesne skupine in deluje kot arena, kjer je možno opredeliti skupne podlage (tako glede vizije kot razprave). To vodi do občutka lastništva med interesnimi skupinami, kar povečuje občutek kolektivne odgovornosti za program ter možnosti za izpolnjevanje njegovih ciljev. Smiselna in redna **komunikacija** je nujen predpogoj za učinkovito usklajevanje in celostno razmišljanje (npr. v Nemčiji in Estoniji so k izboljšanju komunikacije prispevala redna srečanja med agencijami za upravljanje s sredstvi ter nadzornim odborom in skupino za spremljanje in vodenje).

Odnos med PRP in regionalno politiko ter podeželsko politiko, ki se financira na nacionalni ravni, je tako v smislu relativne skladnosti ciljev kot v smislu obstoja skupnih ali ločenih struktur izvajanja ključni dejavnik za uspešnost PRP. Enako velja za relativni finančni in politični pomen financiranja v okviru drugega stebra SKP v primerjavi z drugimi javnofinančnimi viri, namenjenimi podeželju. Raziskava je poudarila izrazito nasprotje med državami članicami in regijami, kjer PRP predstavlja zanemarljiv strošek glede na ostala sredstva za razvoj podeželja, ter državami in regijami, kjer je PRP resnično 'edini dogodek v mestu', npr. v večini novih držav članic. Ti dejavniki pogojujejo, kaj se od PRP pričakuje. V prvem primeru je PRP pogosto del širših političnih struktur in prednostnih nalog, v drugem primeru pa igra ključno vlogo pri oblikovanju podeželske politike in seznanjanju z njo. Dejstvo, da so v številnih državah in regijah pomembni tudi drugi viri sredstev za razvoj podeželja, poudarja potrebo po bolj holističnem pristopu do načrtovanja in programiranja razvoja podeželja, ki vključuje različne vire. Ta ugotovitev se odraža tudi v naših dognanjih glede učinkovitega izvajanja (glej naslednje poglavje), kjer sta usklajenost in doslednost opredeljena kot ključna elementa. Poleg tega raziskava kaže, kako lahko tudi nacionalni programi izven PRP odigrajo vlogo "testnih postelj" za inovativne oblike intervencij (npr. zelene in modre storitve na Nizozemskem⁵).

Priporočila

Da bi zagotovili, da načrtovanje programa presega formalni poskus usklajevanja, je treba okrepiti usposabljanje in medinstitucionalno zaupanje v načrtovanje novega finančnega obdobja. To zajema zagotovitev kadrovske stabilnosti v času oblikovanja na nacionalni/regionalni ravni ter vzpostavitev mehanizmov za uporabo (trenutnih) rezultatov vrednotenja pri oblikovanju ukrepov in programov.

Omejitve okvira, ki cilje in ukrepe deli po oseh, je treba preseči, saj bomo le tako omogočili sinergijo med

⁴ Nekatero državo članico dodeljujejo sredstva regijam na podlagi preprostih kazalnikov (površina kmetijskega zemljišča, število kmetijskih gospodarstev itd). V večini primerov je 2. os izključena iz takega postopka. Na Švedskem je npr. proračun za 1., 3. in 4. os dodeljen deželni svetom (NUTS 3), delno na podlagi števila kmetijskih gospodarstev, delno po deležu podeželskega prebivalstva.

⁵ V okviru "zelenih in modrih storitev" se razvijajo teritorialno specifične pobude v tesnem sodelovanju s kmeti, predvidene pa so nagrade za okolju-prijazne storitve.

ukrepi ter zagotovili, da se izvajajo posamezni ukrepi z namenom doseganja več ciljev ali skupine ukrepov za doseganje istega cilja, kot je pač najbolj primerno glede na lokalno situacijo; poleg tega omenjeno služi tudi za lažje seznanjanje s politiko na pogosto specifičnih/sektorskih področjih znanja (ekonomsko, kmetijsko, okoljsko, družbeno-kulturno) interesnih skupin. Za povezovanje ukrepov in določitev, kateri ukrep je primeren za določen cilj, bi morali biti namesto osi uporabljeni cilji, opredeljeni v strateških smernicah, kar bi omogočilo, da ukrepi služijo več ciljem. Ohraniti je treba najnižji prag za dodeljevanje sredstev posameznim ciljem. Treba je tudi zagotoviti uporabo sinergij med ukrepi preko boljše komunikacije med specialisti za ukrepe v fazi oblikovanja in izvedbe ter spremljanja in vrednotenja programa.

Obstaja tudi potreba po bolj prilagodljivih okvirih na ravni EU in na nacionalni/regionalni ravni, ki upoštevajo raznolikost potreb, priložnosti, prejemnikov in institucij. Možno je, da se paketi ukrepov oblikujejo in izvajajo na inovativen način oz. na lokalni ravni, namesto da so togo opredeljeni v predpisih. To ni poziv k renacionalizaciji vizije razvoja podeželja in ciljev EU – gre preprosto za to, da se politikam omogoči, da so bolj odzivne na lokalne razmere.

Zavzeti je treba bolj ciljno-usmerjen pristop k politiki, določiti jasne in široko sprejete prednostne naloge, ki ustrezajo potrebam razvoja podeželja in upoštevajo ključne priložnosti, obenem pa omogočiti prilagodljivost na regionalni ravni glede tega, kako omenjene cilje najboljše uresničiti. Zagotoviti je treba novo dodelitev sredstev SKP skladno s trenutnimi skupnimi prioriteta, a strogo ločenimi podeželskimi potrebami in konteksti.

Konceptu Leader je treba omogočiti, da se vzpostavi na lokalnih ravneh v vseh državah članicah, obenem pa omogočiti razvoj močnih in učinkovitih mrež in odnosov. Osi Leader ne omejujte na izvajanje zgolj nekaterih ukrepov EAFRD, ampak na vse dejavnosti, ki podpirajo cilje razvoja podeželja. Dopustite prostor za aktivnejši razvoj inovativnih projektov.

V celotni EU je treba okrepiti vključenost interesnih skupin v vse vidike oblikovanja, izvajanja in vrednotenja programa, da bi učinkoviteje zadovoljili zakonite potrebe posameznih skupin ter spodbudili seznanjanje s politiko na vseh ravneh izvedbene hierarhije. Nekatere države in regije so tako raven vključitve že dosegle (Anglija, Mecklenburg-Predpomorjanska, Emilija-Romanja, Estonija, Malta), druge pa za njimi še močno zaostajajo.

Treba je poskrbeti za boljšo uskladitev politike med različnimi evropskimi in nacionalnimi skladi, da bi bolje izrabili razpoložljiva sredstva za teritorialni razvoj podeželja. Zagotoviti je treba skladnost politik na ravni EU in nacionalni ravni. Čim bolj uskladite pravila in postopke, obenem pa ohranite jasnost in prilagodljivost za zadovoljevanje specifičnih potreb.

Boljše izvajanje politike: trenutno in v prihodnjih finančnih obdobjih

Ugotovitve

Sistemi izvajanja evropske politike za razvoj podeželja kažejo dva različna vzorca. Prvič, z izjemo nekaterih specifičnih značilnosti, so številne države in regije za večino ukrepov PRP izbrale centraliziran **model izvajanja**, ki ga vodi sektorska uprava. Med njimi so številne (zlasti nove države članice) ključne funkcije odločanja podelile plačilni agenciji (npr. Bolgarija, Romunija, Madžarska, Slovenija, Češka, Slovaška, Litva, Latvija in Ciper). Drugi vzorec, t.j. decentraliziran model izvajanja z več akterji, uporablja manjše število držav ali regij in običajno le za nekatere ukrepe, najpogosteje za ukrepe 3. osi in Leader. Decentralizirani model je nedvomno bolj kompleksen model izvajanja, saj združuje dva vidika: sodelovanje več akterjev in decentralizirano vodenje ukrepov (npr. Anglija, Wales, Emilija-Romanja, Nizozemska, Flandrija).

Čas, potreben za izvedbo posameznih ukrepov, je odvisen od vrste ukrepa, države (obstajajo razlike med novimi in starimi članicami) in zlasti od načina izvedbe. Tu obstaja možnost za t.i. 'učinek ozkega grla', zlasti kjer je ocenjevanje in vrednotenje preveč centralizirano. Težave, povezane s prilagajanjem na nova pravila, pa obstajajo tudi v najbolj decentraliziranih modelih, predvsem zaradi velikega števila sodelujočih in potrebe po dodelitvi nalog lokalnim strukturam. Spremembe v postopkih in merilih več-akterskega decentraliziranega sistema morajo spremljati ustrezni podporni mehanizmi, če želimo, da bodo spremembe učinkovite. Naša raziskava ne daje dokazov, da bi decentralizacija izvedbe investicijskih ukrepov na LAS pomenila daljše obdobje izvajanja v primerjavi z bolj konvencionalnimi načini izvedbe, kar zanika trditev, da

Leader prinaša neučinkovitost izvedbe.

Prenos izvedbenih pristojnosti ima lahko pozitiven učinek na ustvarjanje skladnosti med razvojnimi programi in boljše usklajevanje med cilji razvoja podeželja in regionalnega razvoja. Prenos pogosto zahteva nove oblike usklajevanja in sodelovanja ter institucionalne dogovore, kar je predpogoj za bolj teritorialno-usmerjen in večnamenski model oblikovanja in izvajanja politike⁶ in hkrati pomemben dejavnik uspeha politike razvoja podeželja. Vendar pa je to lahko zelo dolgotrajen, zahteven in obsežen proces, ki ni vedno takoj uspešen.

Na **izvajanje osi Leader** pomembno vplivata dva dejavnika: (I) vloga LAS na njihovem ozemlju in stopnja njihove avtonomije; in (II) njihov manevrski prostor v smislu razpoložljivih 'kompletov orodij ukrepov', med katerimi LAS izbirajo, kadar izvajajo svoje lokalne akcijske načrte. Pogosto je s strani organa upravljanja oziroma plačilne agencije prisotna tendenca po postavljanju omejitev v smislu vsebin in pristojnosti oz. dopuščenih dejavnosti lokalnih partnerstev, ter zaznana potreba po povečanem upravnem in finančnem nadzoru nad projekti sta pripeljali do vse večje "birokratizacije" pristopa Leader. Te spremembe so povzročile nezadovoljstvo med LAS, ki izražajo realne pomisleke glede učinkovitosti novega načina, po katerem pristop Leader sedaj očitno oblikujejo organi upravljanja.

Učinkovito usklajevanje in povezovanje PRP z drugimi podobnimi programi na nacionalni ali regionalni ravni je šibko zaradi odsotnosti usklajenega časovnega načrta, vizije in postopka na višjih ravneh politike (npr. v Sloveniji – "pomanjkanje usklajenosti na višji ravni odločanja"). Možno je tudi prekrivanje ciljev posameznih ukrepov različnih programov (npr. ukrepi za preprečevanje nezaposlenosti na podeželju se izvajajo tako preko ESS kot v okviru Leader), kar zaradi strogih pravil razmejevanja med viri sredstev pogosto vodi do izključitve prejemnikov in tematik iz programa na lokalni ravni, to pa lahko povzroči velika razhajanja med potrebami in razpoložljivostjo sredstev (v nekaterih primerih potencialni projekti 'padejo' pri merilih o izpolnjevanju pogojev za vse vire sredstev).

Priporočila

Nacionalni/regionalni organi oblasti bi morali izkoristiti vse priložnosti in prilagodljivost, ki jih zagotavljajo smernice EU, da bi izvedbene pristope ustrezno prilagajali lastnim potrebam in sposobnostim. Poleg tega bi morali investirati v zagotavljanje ustrezne usposobljenosti deležnikov, vključenih v procese priprave, potrjevanja in upravljanja vlog ter vsebinskega in finančnega upravljanja projektov. S tem bi se bolje usposobili za razumevanje ciljev in izzivov učinkovitega izvajanja v njim lastnem lokalnem, regionalnem ali nacionalnem kontekstu.

Nujno je preseči sektorske razmejitve v sistemu izvajanja politike razvoja podeželja s pomočjo konsistentnega sistema, ki ga podpirajo različni vladni sektorji in se oblikuje po horizontalnem načelu. Poudarek naj bo na povečani usklajenosti in koherenci na nacionalni/regionalni ravni v smeri oblikovanja obsežne skupne vizije ter na iskanju konsistentnosti v izvedbenih pristopih in postopkih med različnimi skladi in nadzornimi sektorji. Usklajevanje različnih programov na lokalni ravni je še posebej pomembno za povezovanje različnih politik v lokalno razvojno strategijo.

Po idealnem scenariju naj bi se politika razvoja podeželja izvajala preko enega samega sistema ob podpori vseh zadevnih vladnih sektorjev in virov sredstev, oblikovala pa bi se po horizontalnem načelu, da se zmanjšajo negativni učinki razkoraka, ki ga povzroča morebitno prekrivanje ukrepov in togo razmejevanje.

Treba je prilagoditi institucionalne okvire in smernice ter okrepiti organizacijske in kadrovske sposobnosti, da bi zagotovili pravočasno izvedbo programov. Vendar pa učinkovitosti izvedbe ne gre izboljšati na račun natančnega ocenjevanja prošenj, če želimo zagotoviti uspešnost ukrepov.

Prenos pristojnosti in lokalni razvojni pristopi zahtevajo precej bolj smiselno krepitev moči lokalnih akterjev, zato morajo vsi vpleteni pridobiti sposobnost za zagotavljanje dobre usklajenosti, če želijo biti učinkoviti. Krepitev je treba strateške zmogljivosti lokalnih partnerstev s pomočjo usposabljanja, mentorstva in izmenjave dobrih praks preko aktivnega povezovanja v mreže.

---

⁶ Glej študije o skupnem organu upravljanja v Mecklenburg-Predpomorjanski (DE), samoupravnih oblasteh v regiji Västerbotten (SE), pogodbah med nacionalnimi in deželnimi upravami (NL), celovitih lokalnih razvojnih družbah (IR) in druge.

Spodbujanje celovitejšega pristopa za **Leader** – pospeševanje tesnejšega povezovanja v regiji Leader, medregionalni projekti med LAS, tesnejše povezave z drugimi programi (npr. Agenda 21), povečano sodelovanje med različnimi ravni upravljanja (npr. deželno, regionalno in lokalno) – bo razširilo podeželsko delovanje, spodbudilo vplive onkraj obsega Leader, po možnosti pa tudi bolj inovativne pristope k reševanju težav in podjetniškem delovanju.

Učinkovitejše vrednotenje politik razvoja podeželja in zagotavljanje institucionalnega izobraževanja

Ugotovitve

Učinkovito in uspešno vrednotenje politik za razvoj podeželja se sooča z mnogimi izzivi in težavami. Številni organi upravljanja kažejo splošni **interes v rezultatih vrednotenja**, vendar pa se zdi, da ti rezultati, kadar so pozitivni, v glavnem služijo kot podpora političnim primerom. Informacije, pridobljene za namene vrednotenja, pogosto veljajo za preveč obsežne, da bi bile lahko uporabne, standardni formati poročanja pa redko zagotovijo informacije, ki so zares potrebne. Na splošno se veliko strokovnjakov strinja, da imajo rezultati vrednotenja le šibak vpliv na oblikovanje politike v primerjavi z drugimi političnimi in institucionalnimi dejavniki. Namesto tega pa so lahko koristni v smislu poročanja ali se uporabijo za podporo odločitvi, ki je bila že sprejeta. Za razliko od Evropske komisije (t.j. GD kmetijstvo) in organov upravljanja pa drugi organi oblasti in interesne skupine zaenkrat kažejo zgolj omejen interes za ugotovitve vrednotenja. Ne glede na ta splošni vzorec ima v eni ali dveh državah članicah vrednotenje večji pomen, vpliv in vrednost, čeprav to še ne pomeni, da imajo formalna vrednotenja CMEF prednost pred drugimi, domačimi pregledi.

Časovna razporeditev vrednotenij bistveno prispeva k omejeni uporabi njihovih rezultatov v praksi; medtem ko *ex-ante* vrednotenje zagotavlja pomembne informacije o pričakovanih učinkih (pogosto na kvalitativen način, saj kvantitativni podatki takrat še niso na voljo), je pomen vmesnega vrednotenja za prilagoditev tekočega programa lahko omejen zaradi počasne ali zapoznele izvedbe zlasti obsežnejših, investicijskih ukrepov. Vmesno vrednotenje je lahko pomembno za načrtovanje naslednjega finančnega obdobja, v kolikor se ne pričakujejo večje spremembe. *Ex-post* vrednotenje pa je, čeprav teoretično najprimernejše za pregled učinkov programa, deležno le malo pozornosti s strani organov oblasti, zlasti če je novi, tekoči program bistveno spremenjen v primerjavi s prejšnjim. Poleg tega nacionalne obveznosti na področju vrednotenja pogosto niso usklajene z zahtevami CMEF, kar zahteva dodaten čas in sredstva. Glede na raznolikost ukrepov in ciljnih področij učinki programa niso znani v istem časovnem okviru.

Uvedba CMEF na splošno velja za koristno orodje in ustrezno smernico za izvajanje vrednotenij, vendar pa CMEF ni povsem sposoben zajeti ključnih vplivov politike. S podrobnejšim poudarkom na prepoznavanju in količinski opredelitvi posameznih kazalnikov se zdi tako preozek kot tudi prezahteven in ne uspe zaznati raznolikih in specifičnih vplivov programov razvoja podeželja. Njegov temeljni namen pogosto vidimo v orodju za poročanje višjim institucijam.

Kazalniki vpliva, ki jih predvideva CMEF, ne zajemajo vseh področij ciljev EAFRD. Sedem kazalnikov vpliva ne more zagotoviti ustreznih informacij za presojo, zlasti v zvezi s cilji, ki se nanašajo na 'izboljšanje kakovosti življenja na podeželju', 'varstvo tal'⁷ ter 'gospodarsko in socialno kohezijo', 'okrepitev dogovorov o partnerstvih'⁸ in 'izboljšanje upravljanja in mobilizacijo endogenih razvojnih potencialov podeželja'⁹. Hkrati je le polovica držav članic izkoristila priložnost, da uvede programsko specifične kazalnike, kljub temu, da ti učinkovito odražajo specifične potrebe znotraj članic in so koristni tudi za prepoznavanje dodatnih učinkov PRP. In nenazadnje, metodološki pristop k merjenju kazalnikov je pogosto preveč neoprijemljiv ali pomanjkljiv, napotki s strani tematskih delovnih skupin Evropske evalvacijske mreže za razvoj podeželja (EENRD) pa pogosto pridejo prepozno, da bi se jih vključilo v tekoče postopke vrednotenja.

Zahteva po **zajetju mrtvih učinkov ali učinkov izkrivljanja** se lahko izpolni z uporabo študij primerov, tematskih pristopov in dodatnih raziskav; vendar pa so ti postopki zahtevni in v praksi pogosto premalo

⁷ Osi in cilj ukrepa EAFRD

⁸ Horizontalni cilji EAFRD

⁹ Cilji strateških smernic

poudarjeni in premalo finančno podprti. Poznavanje potencialnih negativnih učinkov programov je bistveno za njihovo prepoznavanje, vendar pa veriga učinkov v mnogih primerih ni dovolj razvita. Sedanji pristop ima omejeno sposobnost, da razkrije **vzročne zveze** med opazovanimi rezultati in učinki ter vnosom politike. Znanstveni dokazi za odpravo atribucijskega razkoraka pogosto niso na voljo, izvajalci vrednotenja pa lahko med poglobljanjem v tovrstne zadeve naletijo na politične ovire. Zaradi močnega poudarka na zbiranju podatkov in računanju kazalnikov se vse manj pozornosti namenja evalvacijskim pristopom, ki lahko razkrijejo vzročne zveze in pojasnijo sistematično delovanje političnih instrumentov znotraj posameznega konteksta. Študije kažejo na težave in izvedbene vidike, ki jih pristopi za merjenje učinkov, temelječi na kazalnikih CMEF, ne. Če v poskusih vrednotenja zanemarimo tematsko raziskavo, ki temelji na primerih in se osredotoča na interesne skupine, zamudimo ključno priložnost za razumevanje učinkov politike in s tem tudi sposobnost za predlaganje izboljšav.

Zelo majhen je poudarek na vrednotenju vselej prisotnih skupnih, interaktivnih ali nasprotujočih si učinkov in sinergij med ukrepi ter splošnih **učinkov programa**. Programi pogosto niso zasnovani za spodbujanje sinergij med programi ali znotraj posameznih programov, ampak tako, da zagotavljajo širok izbor ukrepov, ki se med seboj ne bi smeli prekrivati. Predhodno vrednotenje je najverjetnejša točka, kjer se vrednotenje s pomočjo sinergične matrice nanaša tudi na sinergije ali morebitne konflikte med ukrepi, čeprav se kasnejša t.j. vmesna in naknadna vrednotenja še vedno raje obračajo k analizi po posameznih ukrepih z le majhnim poudarkom na interakcijah in splošnih programskih učinkih. V luči izredno omejenega (gospodarskega) pomena programov za razvoj podeželja v številnih in različnih nacionalnih in regionalnih okoljih v EU je vsekakor vprašljivo, ali učinke razvoja podeželja lahko vrednotimo ločeno od drugih politik, namenjenih podeželskemu, gospodarskemu ali regionalnemu razvoju.

Priporočila

Rezultati vrednotenja morajo pridobiti na pomenu in odražati učinke glede na zadane cilje, saj bodo tako lažje omogočali institucionalno usposabljanje. To je mogoče z izboljšanjem formata poročanja, ki ga predvideva CMEF, da se celoviteje zajamejo potrebe vseh institucionalnih ravni glede usposabljanja in prilagajanja politike.

Obstaja močna potreba po krepitvi institucionalnega dialoga, da vrednotenje postane bolj prilagojeno in pridobi na pomenu z vidika regionalnih in nacionalnih potreb ter da se rezultati vrednotenja bolje izkoristijo na vseh ravneh izvajanja politike. Poleg tega bi morali biti organi upravljanja stimulirani in podprti pri iskanju rešitev (enote za nadzor in vrednotenje ali pripravljalne skupine), ki ustrezajo specifičnemu kontekstu, da tako krepijo lastne sisteme vrednotenja. To je edini način, da organi upravljanja "vodijo" proces vrednotenja in jasno izražajo svoje evalvacijske potrebe.

Tako izvajalci vrednotenja kot organi upravljanja potrebujejo več podpore pri krepitvi zmogljivosti (v zvezi z načrtovanjem in pridobivanjem podatkov, dobrimi analitičnimi praksami in uporabo ustrezne metodologije, da omogočijo uravnoteženo in smiselno presojo). V vseh postopkih vrednotenja, na vseh ravneh, je potrebna večja vpletenost interesnih skupin. To zlasti velja za nove države članice, pa tudi za številne druge.

Krepiti je treba mrežno povezovanje kot način kolektivnega usposabljanja, ki mora iti dlje od ene same nacionalne mreže na državo članico. Potrebne so izmenjave in vzajemne učne arene med nacionalnimi in regionalnimi oblastmi ter med državami. Učenje na podlagi primerjav je v številnih primerih splošno priznan način za zagotavljanje inovacij in hitrih izboljšav v izvajanju politike.

Časovni razpored formalnih vrednotenj (ex-ante, vmesno, ex-post) ni idealen, da bi vrednotenje dobro služilo svojemu prvotnemu namenu, in študije se pogosto naročajo prehitro, da bi zajele vse programske učinke. Uvedba stalnega vrednotenja je do neke mere rešila to težavo v nekaterih državah in regijah, vendar je očitno, da se lokalne razlage tega pojma zelo razlikujejo. Zato v tem trenutku časovna razporeditev ostaja temeljni problem, zlasti v primeru vmesnega in ex-post vrednotenja ter pravočasnega učenja iz izkušenj, da bi vplivali na prihodnje programske okvire. Evalvacijski pristopi, ki temeljijo pretežno na procesu (študije primerov, tematske študije), so običajno namreč precej manj odvisni od ustreznega časovnega načrtovanja kot študije, ki poudarjajo kvantitativno vrednotenje učinkov – to pa je lahko ključ do boljšega ravnovesja v prihodnjih evalvacijskih praksah.

Vrednotenje bi moralo biti tematsko ali se osredotočati na primere, npr. na težave ali skrbi ter na primere dobrih praks. Standardna evalvacijska prizadevanja, ki temeljijo na ukrepih, je treba poenostaviti, da bomo

zagotovili več sredstev za teritorialna, tematska ali na primerih temelječa vrednotenja. Vrednotenje naj presega prepoznavanje in računanje dolgega seznama kvantitativnih kazalnikov. Institucionalno usposabljanje je treba poglobiti s pomočjo dodatnih evalvacijskih metod.

Poleg tega morajo vrednotenja priznati večji pomen interakciji PRP z drugimi oblikami financiranja, zlasti na ravni EU. Če izpustimo dejstvo, da so za države članice PRP pogosto del portfelja za programe podeželskega in regionalnega razvoja, postane razlaga rezultatov vrednotenja nekoliko brez pomena. Prav tako je v vrednotenju PRP za nekatere zadeve in situacije bistven tudi vpliv učinkov prvega stebra SKP.

Še naprej je treba razvijati povezave med evalvacijsko znanostjo in oblikovanjem politike ter spodbujati bolj neodvisno raziskavo vzročnih in interaktivnih učinkov politik.

Prihodnja usmeritev razvoja podeželja – ključni izzivi

Ugotovitve

Raziskava kaže, da v primerjavi z drugimi področij politike (npr. regionalni razvoj, socialna kohezija) politika razvoja podeželja vsebuje edinstven element dodane vrednosti, t.j. prisotnost fizične dimenzije (okolje, krajina, biotska raznovrstnost) in izrazite zahteve po **združitvi fizične domene z gospodarsko in socialno dimenzijo**. Združitev teh treh dimenzij je sestavni del in bistveni element razvoja *podeželja*. Posledično obstaja neločljiva vez med *kakovostjo življenja na podeželju*, *konkurenčnostjo podeželskih območij* in *okoljsko kakovostjo*. To je vsekakor dober argument za ohranitev politike razvoja *podeželja* kot sestavnega instrumenta drugega stebra SKP.

Zaradi prevlade sektorskih pristopov in interesov ali zaradi 'zapuščine' preteklih izdatkovnih vzorcev se "**osrednje potrebe**" **podeželskih regij** redko vrednotijo na objektivni, uravnotežen način kot izhodišče za strategije in pristope razvoja podeželja na nacionalni ali regionalni ravni. Nekaj držav članic daje premišljen poudarek na nekmetijske sektorje, regionalno zaposlovanje ali družbena in kulturna merila in vrednote kot gonila svojih programov razvoja podeželja. Kmetijstvo je seveda pomembno, a je samo po sebi premalo za izvajanje razvoja podeželja, celo v najmanj razvitih regijah.

Pogosto opažamo **nezadostno usklajenost** med PRP in drugimi sredstvi. Šibke vezi/povezanost med različnimi politikami imajo negativen vpliv na skupni učinek politike. Kljub temu je vse več primerov tesnejše povezanosti, usklajenosti med politikami in novih institucionalnih ureditev na decentralizirani ravni, npr. v Nemčiji in Italiji, ki nam ponujata koristne izkušnje za nadaljnje učenje.

Vizija razvoja podeželja, kot je izražena v strateških smernicah, je konsistentna in koherentna s tem, kar je po ugotovitvah te študije resnično potrebno na lokalni ravni, a pogosto neuresničeno v praksi. Razlog za to so pomanjkljivosti institucionalnega ustroja med EU in organi upravljanja, izvedbenimi agencijami in postopki na nacionalni, regionalni in podregionalni ravni.

Prizadevanja, vložena v **vrednotenje**, niso enakovredna omejeni uporabi in uporabnosti rezultatov vrednotenja glede institucionalnega usposabljanja za izboljšanje smernic, meril in načina upravljanja. Potencial vrednotenja kot podpore oblikovanju politike na podlagi dejstev je še vedno premalo izkoriščen v številnih državah in na ravni EU.

Kljub pogosti 'vztrajnosti' glede oblikovanja in izvajanja politike razvoja podeželja lahko v nekaterih državah zasledimo tudi **inovativne pristope**. Ti prvi znaki so pogosto povezani s spremembami političnega sistema, novimi institucionalnimi strukturami ali problematičnimi regijami, kar poudarja potrebo po učinkovitejših prilagoditvenih ukrepih. Številne povezujemo z instrumenti in postopki 3. in 4. osi, ki predstavljajo relativno majhen delež proračuna; vendar pa jih lahko uporabimo za uspešno zasledovanje okoljskih in gospodarskih ciljev, ki jih sicer napovedujeta 1. in 2. os. Na primer, socialni kapital lahko gojimo preko kulturnih in družbenih dejavnosti, to pa je lahko tudi ključnega pomena za razvoj okoljske ozaveščenosti ali izgradnjo podjetniškega zaupanja med podeželskimi dejavniki.

Integracija pristopa LEADER je v številnih državah predstavljala enega največjih izzivov v oblikovanju PRP, raznolikost zavzetih pristopov pa kaže, da bodo njegovi rezultati v celotni EU-27 precej različni. Jasno je tudi, da je izvajanje integracije prineslo znatno administrativno breme na številnih ravneh hierarhije politike. Ta raziskava dokazuje, da je bil eden od rezultatov omenjene integracije dodatna birokratizacija, ki

je zmanjšala sposobnosti LAS za inovacije in ustrezno odzivanje na lokalne priložnosti; pogosto se zdi, da je razlog za to v nacionalni uporabi dodatnih pravil in zahtev.

Kmetje so vse bolj naklonjeni **okoljskim ukrepom**, zlasti če so prilagojeni specifičnim lokalnim razmeram in sistemom kmetovanja ter predstavljajo dodaten vir zaslužka. Možnosti (in omejitve) sistemov izvajanja pri določanju uspešnosti so lahko odvisne od posameznega konteksta (uporaba pristopa Leader ali pogodb o delu dodaja vrednost nekaterim krajem), jasno pa je, da se pri izpolnjevanju vseh ciljev razvoja podeželja ne gre zanašati zgolj na kmetijsko-okoljske ukrepe. Predpisi PRP omogočajo malo manevrskega prostora za omenjene instrumente politike, vendar bi številni drugi elementi na meniju EAFRD v novih kombinacijah lahko okrepili okoljsko učinkovitost PRP (npr. okoljske naložbe, sodelovanje kmetov na ravni krajine, usposabljanje, inovacije na področju zelenih tehnologij in storitev).

Študije so pokazale, da je PRP na **obrobni padeželskih območjih z visoko naravno vrednostjo** lahko premalo občutljiv za podeželsko poslovno logiko in družbeno-kulturna gonila in motivacijo, da bi učinkoviteje dosegel cilje podeželske politike. Pomanjkanje občutljivosti pa lahko v teh skupnostih pomeni tudi socialno izključenost. Nezadostno učinkovitost financiranja razvoja podeželja v številnih obrobni padeželskih območjih lahko pojasni tudi kombinacija omejevalnih dejavnikov slabega vodenja, razdrobljene institucionalne ureditve in šibkega socialnega kapitala. Potencialno moč za doseglo učinkovitejši rezultatov imajo zato politike, ki združujejo aktivno učenje in sodelovanje prejemnikov in izvajalcev politike.

Priporočila

Drugi steber mora ohraniti široko obliko, ki združuje socialne, gospodarske in okoljske cilje razvoja podeželja. Ukiniti je treba uporabo dosedanjih osi za združevanje ukrepov, ohraniti pa minimalni delež sredstev za specifične cilje. Poenostaviti je treba standarde ukrepov, obenem pa ohraniti ali razširiti domet zajetih namenov in ciljev.

Zagotoviti je treba, da se obveznosti iz strateških smernic uresničujejo v praksi in ne le preko teoretičnega spremljanja načrtov in poročil. Potrebne je več stalne in obsežne podpore strateškim dejavnostim na vseh ravneh, kar bi v nekaterih primerih lahko dosegli z močnejšimi nacionalnimi in regionalnimi mrežami. Zagotoviti je treba več podpore Evropske komisije upravljanju na lokalni ravni, da upravam na nižjih ravneh pomaga uresničevati vizijo "razvoja podeželja v EU". Mentorstvo, izmenjave osebja, tekmovanja z nagradami itd. so druge možnosti, ki lahko okrepijo resnično strateško izvajanje politik razvoja podeželja po Evropi.

Zagotoviti je treba učinkovitejše usklajevanje podeželskega načrtovanja in financiranja. Okrepiti medsektorsko združevanje ciljev in pristopov ter strategije, ki temeljijo na potrebah. S tem namenom je treba uvesti enotnejša pravila med skladi EU in načrtujte skupne strukture, kjer obstaja možnost operativnega usklajevanja.

Treba je okrepiti pomen prihodnjih spremljanj in vrednotenj kot del politike razvoja podeželja EU. Predpisi naj vključujejo zahteve po tematskih, teritorialnih pristopih, ki temeljijo na študijah primerov, in kvalitativne metode, ki so bolj prilagojene določenemu kontekstu in osredotočene na učinkovitost politike. Ne poudarjajte preveč merjenja kvantitativnih kazalnikov vpliva na račun izključitve drugih, enako pomembnih elementov. Priporočene so dolgoročneje (10+ let) in primerjalne študije orodij, uporabljenih za podobne cilje razvoja podeželja, namesto površnih, časovno-pogojenih študij celotnih programov.

Teritorialni pristop je treba spodbujati in podpreti na skladnejši način na dveh ravneh: a) s pomočjo boljše opredelitve raznolikosti podeželskih območij in različnih potreb, ki izhajajo iz njih; b) preko izvedbe celotnih projektov, ki temeljijo na lokalnih združenjih interesnih skupin (ne omejeno na 4. os ali Leader).

Omogočiti je treba uporabo bolj inovativnih pristopov pri zasledovanju okoljskih ciljev. To bo še zlasti pomembno v prihajajočem obdobju, saj skuša Evropa uresničiti izzive podnebnih sprememb z radikalnejšimi, nizkoogljičnimi gospodarstvi. Tudi prebivalci podeželja, ki ne živijo na kmetijah, naj bodo upravičeni do ukrepov za ohranjanje virov, načrtujejo naj se programi za oblikovanje alternativ za zagotavljanje okoljskih storitev s strani kmetov, ki ne temeljijo zgolj na predpisanih kompenzacijskih pogodbah za posameznega prejemnika, ki jih omejujejo definicije STO. Spodbuditi je treba inovacije pri okoljskih naložbah za proizvodne in neproizvodne namene ter sinergije med gospodarsko in okoljsko uspešnostjo.

Horizontalne ukrepe, ki se ne razlikujejo dovolj glede različnih geografskih in socialnih kontekstov, je treba omejiti. Načrti razvoja podeželja naj posvečajo ustrezno pozornost podeželskim območjem s pomanjkljivimi

razvojnimi dosežki (območja, kjer upada število prebivalcev, območja z nizko socialno in okoljsko vrednostjo, območja z omejenimi možnostmi, območja opredeljena kot prednostna območja po okoljskih direktivah ter mesta gospodarskega in socialnega propadanja, tudi v regijah, ki nimajo statusa območja z omejenimi možnostmi).

Konzorcij RuDI

Pod okriljem Inštituta za raziskave na področju razvoja podeželja (IfLS) konzorcij RuDI zajema 10 raziskovalnih inštitutov, ki predstavljajo evropske države članice:

- **Inštitut za raziskave na področju razvoja podeželja (IfLS), Univerza Johann Wolfgang Goethe**, Frankfurt/Main, Nemčija: Simone Schiller, Kerstin Huelemeyer, Sarah Peter, Karlheinz Knickel*, Melanie Kröger*
- **Inštitut za raziskave podeželja in skupnosti (CCRI)**, Univerza Gloucestershire, Združeno kraljestvo: Janet Dwyer, James Kirwan, Damian Maye, Sandrina Pereira, Ken Thomson
- **Nacionalni inštitut za agrarno ekonomiko (INEA)**, Rim, Italija: Franco Mantino, Martina Bolli, Serena Tarangioli, Barbara Zanetti, Lucia Tudini, Patrizia Fagiani*, Alessandro Monteleone*
- **Skupina za sociologijo podeželja, Univerza Wageningen (WU)**, Nizozemska: Henk Oostindie, Rudolf van Broekhuizen, Petra Derkzen*
- **Oddelek za agrarno ekonomiko, Univerza Aristotle v Solunu (AUTH)**, Grčija: Eleni Papadopoulou, Ioannis Giannelos, Nikolaos Hasanagas, Christos Papalexiou, Eirini Ventouri
- **Zvezni inštitut za območja z omejenimi dejavniki in gorata območja (BAAF)**, Dunaj, Avstrija: Thomas Dax, Wibke Strahl, Ingrid Machold, Georg Wiesinger
- **Katedra za agrarno ekonomiko, politiko in pravo, Univerza v Ljubljani (UL)**, Slovenija: Luka Juvančič, Majda Černič, Aleš Kuhar
- **Nordijski center za prostorski razvoj (NORDREGIO)**, Stockholm, Švedska: Petri Kahila, Andrew Copus, Moa Hedström
- **Center za ekološki inženiring (CEET)**, Tartu, Estonija: Merit Mikk, Argo Peepson, Mark Redman
- **Inštitut za agrarno ekonomiko in informatiko (UZEI)**, Praga, Češka: Jaroslav Pražan, Ivana Darmovzalova, Andrea Hrabalova, Pavel Kapler, Marta Konecna, Eliska Kozakova, Jana Majerova

Kontakti

IfLS – Inštitut za raziskave na področju razvoja podeželja, Univerza Johann Wolfgang Goethe

Koordinator projekta: Simone Schiller

Zeppelinallee 31, 60325 Frankfurt am Main, Nemčija

Tel.: +49 69 775001

E-pošta: schiller@ifls.de

Evropska komisija, Generalni direktorat za raziskave, Bruselj, Belgija

Odgovoren za znanstveni projekt: dr. Danièle Tissot Boireau

Direktorat E: Biotehnologije, kmetijstvo, prehrana

Tel. : +32 2 295 08 57

E-pošta: Daniele.Tissot@ec.europa.eu

Financiranje

Projekt RuDI (pogodba št. 213034) financira Generalni direktorat Evropske komisije za raziskave v okviru tematskega področja Sedmega okvirnega programa "Na evropskem znanju temelječa bioekonomija". Izvaja se med februarjem 2008 in oktobrom 2010.

Spletna stran

<http://www.rudi-europe.net/>

---

* Odstopil iz skupine zaradi opravljanja drugih nalog.